

Р.М. Бугріменко, канд. екон. наук

Л.І. Безгінова, канд. екон. наук

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано необхідність оцінки фінансового стану підприємства, запропоновано систему критеріїв та розглянуто методику оцінки фінансового стану підприємства.

Обоснована необходимость оценки финансового состояния предприятия, предложена система критериев и рассмотрена методика оценки финансового состояния предприятия.

A necessity is grounded of estimation of financial state of enterprise, the system is offered of criteria and considered method of estimation of financial state of enterprise

Постановка проблеми у загальному вигляді. Функціонування економіки України сьогодні відбувається у важких умовах падіння виробництва й інфляції. Це негативно впливає на організацію фінансових відносин підприємств, знижує можливості збільшення фінансових ресурсів, і як наслідок, зменшує фінансування для вирішення економічних і соціальних питань. У цих умовах дуже важливим для підприємств виступає проведення комплексної оцінки фінансового стану з метою виявлення резервів збільшення фінансових ресурсів. Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) фірми, які можна виявити тільки на підставі своєчасного й об'єктивного аналізу фінансового стану підприємств.

Систематичний аналіз фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості необхідний ще й тому, що дохідність будь-якого підприємства, розмір його прибутку багато в чому залежать від його платоспроможності. Ураховують фінансовий стан підприємства і банки, розглядаючи режим його кредитування та диференціацію відсоткових ставок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських чинників і характеризується си-

стею показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [1].

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. Передовсім на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції. Як правило, що вищі показники обсягу виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, то вища прибутковість підприємства, що позитивно впливає на його фінансовий стан.

Неритмічність виробничих процесів, погіршення якості продукції, труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, в результаті чого погіршується його платоспроможність. Існує і зворотний зв'язок, оскільки брак коштів може призвести до перебоїв у забезпеченні матеріальними ресурсами, а отже у виробничому процесі.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової та кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану. Отже, фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства [4].

Мета та завдання статті. Метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статичній за певний період, так і в динаміці – за ряд періодів, дасть змогу визначити «больові точки» у фінансовій діяльності та способи ефективного використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення.

Неефективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій.

Чинниками задовільного фінансового стану підприємства можуть бути:

- наявність у необхідних обсягах фінансових ресурсів;
- прибутковість;
- стійка платоспроможність;
- своєчасність розрахунків тощо.

Чинниками незадовільного фінансового стану підприємства є:

- недостача власних обігових активів;
- наявність збитків;
- наявність стійкої заборгованості по платежах тощо [1].

Загальними кінцевими показниками комплексної оцінки фінансового стану підприємства вважаються його доходність і рентабельність. Доходність підприємства характеризується абсолютними і відносними показниками. При цьому абсолютним показником доходності є прибуток, а відносним – рівень рентабельності.

Сума отриманого прибутку – це показник, який характеризує результативність роботи підприємства, фінансовий результат його підприємницької діяльності. Прибуток – один з основних джерел фінансових ресурсів підприємства і держави. У Законі України «Про підприємства в Україні» йдеться, що підприємство здійснює свою діяльність з метою отримання прибутку [2].

Прибуток як кінцевий фінансовий результат діяльності господарюючих суб'єктів формується взаємодією багатьох чинників. Так, загальний обсяг балансового прибутку поповнюється за рахунок прибутку від продажу продукції, робіт, товарів, основних засобів, валютних цінностей, доходів від надзвичайних операцій. Тому при аналізі формування балансового прибутку необхідно визначити питому вагу та рівень зміни її складових. Потім проаналізувати зміну основної складової балансового прибутку – прибутку від продажу продукції, визначити рівень впливу на його розмір окремих чинників:

- зміни структури і обсягу проданої продукції;
- зміни рівня її собівартості;
- зміни рівня реалізаційних цін.

На основі проведеного аналізу розкривають резерви збільшення прибутку від продажу продукції.

Для комплексної оцінки фінансового стану підприємства розраховують і відносні показники:

- рентабельність основної діяльності;
- рентабельність основного капіталу;
- рентабельність власного капіталу.

А також такі показники, як обіговість матеріальних обігових активів, обіговість власного капіталу, коефіцієнт забезпечення запасів і витрат джерелами активів для їх формування тощо. Розрахунок названих показників наведено в таблиці [1].

Найбільш узагальнюючим абсолютним показником, який характеризує фінансовий стан підприємства, є відповідність чи невідповідність (надлишок чи нестача) джерел власних коштів для формування запасів і витрат, тобто різниця між величиною джерел власних коштів і величиною запасів і витрат. у випадках відповідності чи перевищення власних джерел формування обігових активів наявності запасів і витрат – у підприємства стійкий фінансовий стан. при нестачі власних джерел для покриття запасів і витрат – у підприємства нестійкий фінансовий стан. у випадку зниження частки власних джерел формування обігових активів у покритті запасів і витрат підприємству для стабілізації фінансового стану необхідно збільшити частку цих джерел в обігових активах, а також знизити залишки цінностей шляхом реалізації у виробництві малорухомих і невикористаних запасів.

Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів [3].

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств. кредитори та інвестори аналізують фінансовий стан підприємств, щоб мінімізувати свої ризики за позиками та внесками, а також для необхідного диференціювання відсоткових ставок. у результаті фінансового аналізу менеджер одержує певну кількість основних, най-

більш інформативних параметрів, які дають об'єктивну та точну картину фінансового стану підприємства. при цьому в ході аналізу менеджер може ставити перед собою різні цілі: аналіз поточного фінансового стану або оцінку фінансової перспективи підприємства.

Таблиця – Розрахунок показників ефективності виробництва

Показник	Розрахунок
Рентабельність основної діяльності =	Прибуток від реалізації продукції
	Затрати на виробництво і реалізацію продукції
Рентабельність основного капіталу =	Чистий прибуток
	Підсумок балансу
Рентабельність власного капіталу =	Чистий прибуток
	Середня величина власного капіталу
Обіговість матеріальних обігових активів =	Виручка від продажу
	Підсумок 2 розділу активу балансу
Обіговість власного капіталу =	Виручка від продажу
	Підсумок 1 розділу пасиву балансу

Аналіз фінансового стану – це частина загального аналізу господарської діяльності підприємства, який складається з двох взаємозв'язаних розділів: фінансового та управлінського аналізу.

Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є:

- орієнтація аналізу на публічну, зовнішню звітність підприємства;
- множинність об'єктів-користувачів;
- різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу;
- максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів.

Основним змістом зовнішнього фінансового аналізу, який здійснюється партнерами підприємства, контролюючими органами на основі даних публічної фінансової звітності, є:

- аналіз абсолютних показників прибутку;
- аналіз показників рентабельності;
- аналіз фінансового стану, фінансової стійкості, стабільності підприємства, його платоспроможності та ліквідності балансу;

- аналіз ефективності використання залученого капіталу;
- економічна діагностика фінансового стану підприємства [3].

На відміну від внутрішнього, відповідні складові зовнішнього аналізу більш формалізовані та менш деталізовані. Різниця у змісті зовнішнього і внутрішнього аналізу пов'язана з різницею інформаційного забезпечення і завдань, що їх вирішують обидва ці види аналізу.

Основним змістом внутрішнього аналізу фінансового стану підприємства є:

- аналіз майна підприємства;
- аналіз фінансової стійкості та стабільності підприємства;
- оцінка ділової активності підприємства;
- аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства і чинників, що на них впливають;
- аналіз кредитоспроможності підприємства;
- оцінка використання майна та вкладеного капіталу;
- аналіз власних фінансових ресурсів;
- аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;
- аналіз самоокупності підприємства[3].

Цей аналіз здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані.

Традиційна практика аналізу фінансового стану підприємства опрацювала певні прийоми й методи його здійснення.

Можна назвати шість основних прийомів аналізу:

1) горизонтальний аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

2) вертикальний аналіз – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних чинників на кінцевий результат;

3) трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з низкою попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів (за допомогою тренду здійснюється екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективний період, тобто перспективний прогностичний аналіз фінансового стану);

4) аналіз відносних показників – розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників;

5) порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його філій, а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками;

б) факторний аналіз – визначення впливу окремих чинників на результативний показник детермінованих або стохастичних прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим, коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним, коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник [1].

Предметом фінансового аналізу підприємства є його фінансові ресурси, їх формування та використання. Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства – об'єктивної його оцінки та виявлення на цій основі потенційних можливостей підвищення ефективності формування й використання фінансових ресурсів – можуть застосовуватися різні методи аналізу.

Методи фінансового аналізу – це комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства. Фінансовий аналіз значною мірою базується на застосуванні жорстко детермінованих факторних моделей [4].

Висновки. Таким чином, у ході комплексної оцінки фінансового стану підприємства можуть використовуватися різноманітні прийоми, методи та моделі аналізу. Їхня кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей оцінки та визначаються її завданнями в кожному конкретному випадку. Необхідність та значення такої оцінки зумовлені потребою систематичного аналізу та вдосконалення роботи за ринкових відносин, переходу до самоокупності, самофінансування, потребою в поліпшенні використання фінансових ресурсів, а також пошуком резервів зміцнення фінансової стабільності підприємства.

Список літератури

1. Бланк, И. А. Основы финансового менеджмента [Текст] / И. А. Бланк. – 2-е изд. – К. : Эльга: Ника-Центр, 2004. – 656 с.
2. Про внесення змін до Закону України «Про підприємництво» [Текст] : закон України. – [Чинний від 22.02.2003 р.].
3. Сидорова, Т. О. Фінансовий аналіз в умовах нових стандартів обліку в підприємствах торгівлі [Текст] : навч. посіб. / Т. О. Сидорова. – Харків, 2002. – 312 с.
4. Бутрименко, Р. М. Эффективность политики управления финансированием оборотных активов торговых предприятий [Текст] дис. ... канд. экон. наук : 08.07.05 : защищена 29.01.04 : утв. 30.06.04 / Бутрименко Р. М. – Харьков, 2004. – 224 с.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.
© Р.М. Бутрименко, Л.І. Безгінова, 2009.